

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av 1 § i lagen om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att tillämpningsområdet för lagen om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar utvidgas.

Enligt propositionen skall en statsanställd under vissa förutsättningar få ersättning för nödvändiga kostnader, om den statsanställda

har åtalats för felaktigt förfarande vid tjänsteutövning eller vid arbete, också i sådana fall då ärendet inte har avgjorts vid domstol utan behandlingen av det har avslutats i förundersöknings- eller åtalsprövningsskedet.

Lagen avses träda i kraft sommaren 2005.

MOTIVERING

1. Nuläge och föreslagna ändringar

I 118 § 3 mom. i grundlagen föreskrivs att var och en som har lidit rättskränkning eller skada till följd av en lagstridig åtgärd eller försummelse av en tjänsteman eller någon som sköter ett offentligt uppdrag har, enligt vad som närmare bestäms genom lag, rätt att yrka att denne döms till straff samt kräva skadestånd av det offentliga samfundet eller av tjänstemannen eller den som sköter det offentliga uppdraget.

En medborgare kan vidta rättsliga åtgärder mot en tjänsteman eller någon som sköter ett offentligt uppdrag om medborgaren anser att personen i fråga har förfarit felaktigt eller olagligt i ett ärende som gäller honom eller henne. Det kan hända att sådana åtgärder också vidtas utan orsak eller på bristfälliga grunder.

En statsanställd kan i allmänhet inte vägra att utföra uppgifter, även om dessa vore förknippade med risk för rättegång. Det är motiverat att staten svarar för kostnader som utförandet av uppgiften föranleder så att arbetstagaren inte förorsakas oberättigade förluster på grund av anställningsförhållandet.

I lagen om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar (269/1974) bestäms om ersättningen för rättegångskostnader till statsanställda. Enligt 1 § 1 mom. erläggs till en statsanställd, som åtalas för felaktigt förfarande vid tjänsteutövning eller vid arbete eller som avkrävs ersättning på grund av sådant förfarande, försåvitt yrkandena förkastas, av statsmedel på ansökan det belopp som honom genom domstolsutslag har tilldömts i rättegångskostnader.

Enligt 2 mom. i samma paragraf kan till en ovan avsedd person erläggas ersättning på basis av skälighetsprövning för sådana nödvändiga kostnader som föranleds av rättegång och för vilka ersättning inte har

tilldömts honom. Enligt motiveringen till 2 mom. (RP 247/1973 rd) skulle ersättning undantagsvis kunna betalas enligt prövning också när personen i fråga har befunnits skyldig till felaktigt förfarande. Ersättning kunde betalas t.ex. i sådana fall när en rättegång har blivit omfattande på grund av förkastade yrkanden, samtidigt som endast ett obetydligt fel, vilket med tanke på saken i dess helhet bör betraktas som oväsentligt, har lagts vederbörande till last.

Enligt den gällande lagen är en förutsättning för erhållande av ersättning att ärendet har avgjorts genom domstolsbeslut. Behandlingen av ärendet kan dock avslutas i förundersökningsskedet innan en domstol har träffat ett avgörande, eller också kan åklagaren i åtalsprövningsskedet av olika orsaker besluta att inte väcka åtal i ärendet.

Förundersökningen kan avslutas eller åklagaren besluta att inte väcka åtal, när förundersöknings- eller åklagarmyndigheten konstaterar att något brott inte har skett eller att tillräckliga bevis på ett brott inte har framkommit. Förundersökningen kan dessutom avslutas för en enskild persons del som hörts som misstänkt, om personen i fråga inte längre misstänkas för brott. I ovan anförda fall betraktas personen inte som skyldig till den gärning som förundersökningen har gällt.

Förundersökningen kan avslutas och beslut om att inte väcka åtal fattas utan domstolsbehandling också fastän förundersöknings- eller åklagarmyndigheten konstaterar att personen i fråga har gjort sig skyldig till felaktigt förfarande. En sådan grund för avslutande av en förundersökning eller för beslut om att inte väcka åtal är t.ex. att brottet är obetydligt.

Eftersom en part med stöd av förundersökningslagen (449/1987) har rätt att anlita biträde vid förundersökningen, kan han eller hon åsamkas nödvändiga kostnader även utan att ärendet behandlas vid en rättegång. Sådana kostnader kan uppkomma

t.ex. om personen i fråga måste anlita sakkunnighjälp vid utarbetandet av slutanföranden i anslutning till förundersökningen.

Lagen från 1974 är bristfällig med tanke på en tjänstemans rättsliga ställning, eftersom de ändringar som skett i den lagstiftning som reglerar förundersökning och åklagarmyndighetens verksamhet inte beaktas i den. Enligt den gällande lagen varierar en tjänstemans rättsliga ställning ogrundat beroende på om de rättsliga åtgärder som inletts mot tjänstemannen leder till rättegång eller inte. En tjänstemans rättsliga ställning varierar t.ex. utgående från om domstolen förkastar åtalen mot tjänstemannen eller om åklagaren beslutar att inte väcka åtal. Det skulle vara förenligt med lagens syfte att en person ersätts för de kostnader som avses i lagen också då ärendet inte avgörs vid en rättegång.

Syftet med den föreslagna ändringen är att förbättra statsanställdas rättsskydd. I propositionen föreslås att lagens tillämpningsområde utvidgas genom att ett nytt 3 mom. fogas till lagens 1 §. I momentet föreslås att statsanställda också i sådana ärenden som inte har lett till rättegång kan ersättas för nödvändiga kostnader som enligt prövning kan anses skäliga. Rätt till ersättning skall alltid föreligga i sådana fall då förundersökningen eller åtalsprövningen avslutas av den orsaken att något brott inte har skett eller att tillräckliga bevis på ett brott inte har framkommit. I andra fall skall beviljandet av ersättning vara exceptionellt och grunda sig på statskontorets skälighetsprövning.

Enligt det föreslagna lagrummet skall den statsanställdas ställning, arten av det ärende som lett till förundersökning eller till andra åtgärder som föranlett nödvändiga kostnader samt övriga förhållanden beaktas vid prövningen. Ersättningens skälighet skall prövas enligt de principer som iakttas vid tillämpning av 1 § 2 mom. i den gällande lagen. Således kan t.ex. det att förundersökningen pågått en längre tid än vanligt eller att den är komplicerad beaktas vid prövningen. När det gäller 1 § 2 mom. har i tillämpningspraxis å andra sidan som nödvändiga kostnader inte betraktats t.ex.

sådana kostnader som har föranletts av extra kostnader för resa till rättegången för en advokat från en annan trakt eller kostnader för inhämtande av särskilt sakkunnigutlåtande.

2. Propositionens konsekvenser

Med stöd av lagen har rätt lite ersättningar sökts för kostnader som förorsakats av rättegång. Det totala antalet ansökningar åren 2002-2004 var 45. Under nämnda tid meddelades 47 beslut, av vilka fem var avslag. I ersättningar betalades sammanlagt 47 389,06 euro, och den genomsnittliga ersättningen var således 1 008,28 euro. Antalet ansökningar har minskat eftersom staten från och med ingången av 1999 enligt annan lagstiftning är skyldig att ersätta svarandens kostnader om åklagarens åtal har förkastats. Det går inte att exakt förutse antalet ansökningar som utvidgningen av tillämpningsområdet kommer att föranleda, men utgående från tidigare ansökningar kan man dra den slutsatsen att de eventuella ekonomiska konsekvenserna blir små.

Genom ändringen försätts de statsanställda i jämlik ställning, då skötseln av de uppgifter som hör till anställningsförhållandet inte ogrundat åsamkar de statsanställda kostnader som de själva får stå för beroende på om domstolsbeslut ges i saken eller inte.

3. Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts vid finansministeriet. Utlåtande i ärendet har begärts av justitieministeriet och statskontoret. Propositionen har behandlats vid samverkansförhandlingar med organisationer som företräder de statsanställda.

4. Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft våren 2005.

Om förundersökning har inletts före lagens ikraftträdande och pågår när lagen träder i kraft, skall det föreslagna 3 mom. i 1 § tillämpas på ersättandet av kostnaderna som uppstår av förundersökning efter lagens

ikraftträdande.

föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Med stöd av vad som anförts ovan

Lagförslag

Lag

om ändring av 1 § i lagen om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar

I enlighet med riksdagens beslut
föres till 1 § i lagen av den 29 mars 1974 om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar (269/1974) ett nytt 3 mom. som följer:

1 §

Till en statsanställd kan av statsmedel på ansökan betalas skälig ersättning för kostnader i anslutning till förundersökning eller andra kostnader som kan anses vara nödvändiga, om behandlingen av ärendet har avslutats utan ett avgörande av en domstol.

När ersättningens skälighet prövas beaktas den statsanställdas ställning, ärendets natur och övriga förhållanden.

Denna lag träder i kraft den 2005.

Denna lag tillämpas på ersättandet av kostnaderna som uppstår av förundersökning efter lagens ikraftträdande.

Helsingfors den 21 april 2005

Republikens President

TARJA HALONEN

Minister Jan-Erik Enestam